

АКАДЕМІЯ НАУК УРСР

3867 бр

Акад. М. Я. КАЛИНОВИЧ, чл.-кор. С. І. МАСЛОВ,
чл.-кор. П. М. ПОПОВ

СЛОВ'ЯНИ В ЇХ БОРОТЬБІ
З НІМЕЦЬКИМ ФАШИЗМОМ
І ЙОГО ПОПЕРЕДНИКАМИ

59
ВИДАННЯ АКАДЕМІЇ НАУК УРСР

ЦІНА 1 КРБ.

ого
рич-
о-

V.N. Karazin Kharkiv National University

00599043

2

9(=918):323.1

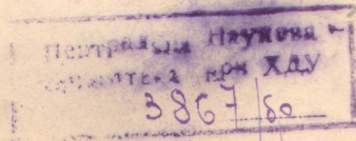
32 B612

Смерть німецьким окупантам!

АКАДЕМІЯ НАУК УРСР

Акад. М. Я. КАЛИНОВИЧ, чл.-кор. С. І. МАСЛОВ,
чл.-кор. П. М. ПОПОВ

СЛОВ'ЯНИ В ЇХ БОРОТБІ
З НІМЕЦЬКИМ ФАШИЗМОМ
І ЙОГО ПОПЕРЕДНИКАМИ

ВИДАННЯ АКАДЕМІЇ НАУК УРСР
1942

Редактор
акад. Л. Булаховський

Підписано до друку 24.VIII. 1942 р. 2 друк. арк. П. 2127. Тир. 2000.
Зам. № 2532.

Друкарня „Октябрьский натиск“
Уфа.

Злодіяння, що їх чинять фашистські правителі сучасної Німеччини і слухняна їм воячина, перевищили жах усіх лихоліть, пережитих людством на протязі його багатовікової історії. Перед ім'ям Гітлера бліднуть імена навіть таких лютих душителів народів, як Чингісхан, Батий, Мамай, Тамерлан та їм подібні. Не було й немає мерзоти і підлоти, яких би не чинили щоденно фашистські орди. Віроломство, зрадництво і цинічне обдурювання, вбивство і грабіжництво, всілякі види знущань, насильства і розбою, в яких вправлялися полчища гуннів, вандалів і інших воїтелів, здаються іграшкою в порівнянні із злочинами їх нащадка Гітлера і його приспівників—фашистів Німеччини, Італії, Угорщини, Фінляндії, Румунії.

Німецький фашизм нав'язав людству найбільш спустошливу з усіх воєн. В ім'я антинаукової ідеї, нібито на землі завжди існували „нижчі раси рабів“, до яких, мовляв, належить все населення земної кулі, за винятком „вищої раси панів“, нібито представленої тепер німцями, главар фашистської зграї вирушив із своїми арміями на завоювання світу для тих покидьків суспільства, яких теоретики фашизму насмілились назвати „расою панів“, „вищою расою“. Для кожного народу, від малого до найбільш багатолюдних і могутніх, воєнний похід фашистських хижаків становить смертельну небезпеку. Про це переконливо свідчать приклади Данії, Норвегії, Люксембурга, Бельгії, Голландії, Греції і ще більш моторошний приклад розгромленої і поневоленої великої Франції.

Руйнуючи мирні оселі, винищуючи мільйони беззахисного населення, спустошуючи вогнем і мечем квітучі країни, Гітлер з особливою люттяю ополчився проти слов'янських народів. „Слов'янська людська маса,—заявив він у своїй книжці „Моя боротьба“,—як расовий добір, не гідна володіти своїми землями,—вони повинні відійти до рук німецьких панів, а слов'яни—власники земель—мають бути перетворені на безземельних пролетарів“. Але й цього нахабного плану мало ватажкові сучасних гуннів. Він замислив суцільне винищення слов'ян для послідовного здійснення своєї програми. „Я буду,—загрожує Гітлер,—систематично протягом довгих років роз'єднувати слов'янських чоловіків і жінок, щоб припинити народжуваність... Хто може заперечувати моє право знищити мільйони слов'ян, які розмножуються, як комахи?“

Події трьох останніх років показали, що ці загрози не пуста

похвальба безумця. Західні слов'яни перші відчули на собі зрадницький удар, гніт фашистського ярма. Форпост слов'янського світу на Заході—Чехословаччина розчленована, пошматована і стікає кров'ю кращих своїх синів. Застосовуючи гасло „розділай і володій“, Гітлер відірвав від Чехії і Моравії єдинокровну Словакію. Словакам була обіцяна незалежність їх держави, але, як і інші фашистські запевнення, ця обіцянка виявилася черговою брехнею гітлеризму. В дійсності словацькому народові за зраду його правлячої верхівки дісталася лише жалюгідна васальна залежність від фашистської Німеччини, а частина словацької території віддана споконвічним ворогам словаків—угорським магнатам.

Ще більш трагічна доля спіткала Польщу. Пожежа тотальної війни перетворила тисячі польських міст і сіл в попелища і руїни. Мільйони поляків загинули в кривавих боях, на шибеницях, в концентраційних таборах. Інші мільйони багатостраждального населення Польщі гнояться в тюрмах або вмирають голодною смертю. Культура Польщі, пам'ятники її чудового мистецтва розтоптані брудним фашистським чоботом. У Польщі фашизм наклав заборону навіть на останню твердиню її національної самобутності—на польську мову.

Слідом за розгромом Польщі зазнала нападу фашизму третя слов'янська країна—Югославія. Нацьковуючи і тут один слов'янський народ на другий, подібно до того, як це було зроблено ними раніш у Чехословаччині, фашисти намагаються вбити клин між трьома братніми народами Югославії, відколоти хорватів від споріднених з ними сербів, а третій югославський народ—словенців—відділити від перших і других. У нерівній боротьбі Югославська держава не встояла і була поділена між фашистськими розбійниками Німеччини, Італії й Угорщини. Звичайно, незалежність, обіцяна Гітлером хорватам, виявилася такою ж облудною, як і незалежність Словакії. В Хорватії не менш лютують розбій, грабівництво і насильство, ніж у захоплених фашистами землях сербів і словенців.

Четверту слов'янську країну, Болгарію, німецьким загарбникам вдалося поневолити „мирним“ шляхом. Вони знайшли серед продажних болгарських правителів достатню кількість зрадників, які не тільки погодилися відчинити двері своєї держави для німецької окупації і вдарити в спину Югославії, що знемагала в боротьбі за свою честь і волю з німецькими, італійськими, угорськими і румунськими зграями, але й зреклися свого слов'янського походження, щоб змити з себе ганебну пляму братовбивства.

„Апетит приходить під час їжі“,—говорить прислів'я. Проквітнувши ряд країн і не нажершись, фашистський звір рушив далі на схід, на завоювання найбільшої групи слов'янських народів—східних слов'ян—росіян, українців і білорусів—разом з іншими народами великого Радянського Союзу.

Віроломний напад на Радянську країну дав можливість гітлерівським бандам тимчасово окупувати частину наших земель.

Над нашими братами і сестрами, що залишилися там, гітлерівці чинять нечувані злочинства. Ноти Народного Комісара закордонних справ СРСР В. М. Молотова про звірства німецьких окупантів цілком викривають фашистський план, скерований на знищення східних слов'ян і інших народів Радянського Союзу.

Однак Гітлер жорстоко помилився у своїх планах „блискавично“ закінчити почату ним навалу уярмленням нашої батьківщини, знищенням радянської держави. Доблесна Червона Армія дає могутню відсіч ворогові і наносить йому тяжкі рани. Але фашистський звір ще не вражений на смерть, він ще сильний і небезпечний. Перед вільнолюбними країнами на чолі з Радянським Союзом, Великобританією і Сполученими Штатами Америки, які зобов'язалися не складати зброї, поки загрожуючий цивілізації гітлеризм не буде знищений дощенту, стоїть завдання розтрошити поранену потвору. Ця священна мета може і повинна бути досягнута дружними зусиллями всіх вільнолюбних країн. Зокрема, всі сили слов'янських народів мають бути кинуті на боротьбу з їх спільним заклятим ворогом—фашизмом.

Ще на початку серпня 1941 року в Москві відбувся перший Всеслов'янський мітинг, учасники якого звернулись до слов'ян з палким закликом об'єднатися для боротьби з німецькими загарбниками. 4—5 квітня 1942 року в тій же Червоній Москві проходив другий Всеслов'янський мітинг. З його трибуни представники слов'янських народів говорили про жахливі злочинства, які творять німецькі фашисти в окупованих ними слов'янських країнах, і закликали до посилення боротьби за волю і честь слов'янства. До всеслов'янської єдності, під знамена вільної народної війни проти гітлеризму закликають слов'ян і наші заатлантичні брати на численних мітингах і конференціях, а також на слов'янському з'їзді, що відбувся в Америці наприкінці квітня 1942 року. На десятку слов'янських мов могутньо і палко лунає в усьому цивілізованому світі велике гасло нашого часу: „Смерть німецьким окупантам!“

Насилаючи все нові й нові зграї вбивць і грабіжників на слов'янські землі, Гітлер намагається завершити той натиск на слов'ян і те устремління на схід, які за багато століть до наших днів почали попередники фашизму—німецькі завойовники.

Слов'яни знають, на гіркому досвіді історії вони відчули, що їх споконвічний, нещадний ворог—це німецькі „пси-рицарі“, кровожерливі тевтонці, пруські князі і юнкери і, нарешті, їх теперішні нащадки—гітлерівські бандити. Слов'яни знають пам'ятають, що всі ці покоління вбивць і розбійників могли бити і знищувати слов'янські племена і народи тільки поодинці, розрізнено, але були биті слов'янами, коли слов'яни об'єднувалися для боротьби проти загарбників. Об'єднаному, єдиному фронтові слов'ян не страшні ніякі „непереможні“ ворожі армії. Нема тієї сили, яка могла б зламати і покорити мужніх,

вільнолюбних слов'ян, коли вони разом дружно зустрічають гнахабнілого ворога" (Передова „Правды“ від 9 квітня 1942 року).

Історія боротьби слов'янських народів проти німецьких загарбників, про яку ми коротко розповідаємо в нашій книжці, переконує в цілковитій справедливості цих положень.

1

Вся історія слов'ян і Східної Європи проходила під знаком їх напруженої боротьби за свої землі, за свою волю і національну незалежність проти німецької агресії. Перенісшись на тринадцять—чотирнадцять століть у глиб минулого, ми застаємо суцільні поселення слов'ян значно далі на захід і південний захід від тих місцевостей, які вони займають у ближчі до нас віки.

На заході предки західних слов'ян заселяли в V—VI в.в. величезні території між Віслою, Одером і Ельбою і навіть заходили на лівий берег останньої. Вся східна Німеччина до середньої течії Ельби, її притоки Заале і Чеського Лісу була зайнята в ті і дальші віки компактними поселеннями слов'ян. Нечисленні германські групи, що жили тут, асимілювалися з слов'янами.

На півдні поселення західних слов'ян доходили до Дунаю, переходячи за нього в межах пізнішої Баварії і Австрії. На Дунаї предки західних слов'ян межували з предками південних слов'ян.

Найдаліше заходили на захід поселення так званих полабських слов'ян (Лаба—слов'янська назва ріки Ельби). Їх області знаходилися в басейнах нижньої і середньої Ельби і нижнього Одера. На схід від полабян, на узбережжі Балтійського моря до Одера і на островах Рюгені, Воліні і Фенері жили споріднені з ними племена бодричів, лютичів, ранів і деякі інші. Вже наприкінці VIII століття, за Карла Великого, почалися військові сутички цієї частини балтійських слов'ян з німцями. Не скріплені єдиною державною організацією, шматовані чварами, полабяни і споріднені з ними слов'янські племена західної Прибалтики незабаром примушені були визнати над собою владу німецьких феодалів. Повстання, які вони згодом неодноразово знімали проти німецького поневолення, були марні. Переможеним випадала жорстока доля: їх майно грабувалося, всі чоловіки, здатні носити зброю, винищувались, а решта населення переходила в рабство. Жалюгідне підлегле існування було таким нестерпним, що смерть здавалася переможеним кращою за життя. До XII століття всі області полабян і сусідніх слов'янських племен увійшли до складу німецької держави. Та частина їх населення, що уникла знищення в період завоювання, протягом дальших віків була онімечена. Слов'янська мова на протязі кількох століть ще зберігалася в цих краях. Найдовше вона трималася на західній окраїні Полаб'я, в Люнебургу. Але ж і тут до середи-

ни VIII століття вимерли останні люди, що говорили по-слов'янськи. Тільки географічна номенклатура сучасної німецької Прибалтики досі зберігає пам'ять про її колишнє слов'янське населення, наприклад, такі назви, як Горе (слов'янське Гора), Брієст (Брест), Рюген (слов. Руян) і т. ін.

На схід від території полабських і близьких до них слов'янських племен західної Прибалтики, між нижньою течією Одера і Вісли, за старих часів знаходилося слов'янське Помор'я. Поморяни, що населяли його, до кінця того ж XII століття, яке позначилося особливо великим посиленням німецького натиску на схід, підпали під владу німецьких володарів. Поморяни були частково винищені, частково онімечені, і тільки незначній меншості цього слов'янського народу, що з давніх давен втратив свою політичну самостійність і на протязі віків був гноблений пруськими поміщиками, вдалося відстояти до наших днів рідну мову і деякі побутові особливості. За приблизним підрахунком число сучасних помор'ян, яких звичайно звуть кашубами, становить близько 150 тисяч. З них 135 тисяч проживає в Польщі, решта—в Німеччині.

Великих втрат зазнало слов'янство від німецької агресії і на південному заході своєї стародавньої території. Тут, між ріками Шпрее і Заале і далі на захід, в басейні верхніх приток Везера, Рейна і Дунаю, в другій половині першого тисячоліття жили численні племена сербо-лужицьких слов'ян. Відсутність у них, як і в слов'ян Полаб'я і Помор'я, міцної державної організації і чвари призвели до того, що на початку IX століття сербо-лужичани не змогли стримати натиску німців і опинилися під владою німецьких феодалів. Наслідком цього був посилений колонізаційний рух німців у землі сербо-лужичан, безправ'я і онімечення останніх. В результаті більша частина сербо-лужицької території стала німецькою. Сучасні сербо-лужичани поділяються на два маленькі народи—верхніх і нижніх лужичан, утворюючи невеликий слов'янський острів, затоплюваний хвилями німецької стихії. Число їх катастрофічно зменшується, навряд чи досягаючи тепер 150 тисяч чоловік. Живуть вони по верхній течії Шпрее в Саксонії і Пруссії.

2

В той час, як полабські слов'яни, кашуби і серби-лужичани не витримали німецького натиску, вимушені були поступитися перед німцями своєю територією і зазнали онімечення, інші представники західного слов'янства—чехи, словаки і поляки вчинили міцний опір німецькій агресії, зберегли своє національне обличчя і довели до високого ступеня розвитку свою національну культуру.

Одною з найбільших державних організацій західного слов'янства в минулому була Велика Моравія, що виникла у IX ст. і об'єднувала в одно державне ціле предків сучасних чехів і

словаків. Уже в перші роки існування Великоморавської держави їй довелося вступити в енергійну боротьбу з німцями, що намагалися поневолити своїх слов'янських сусідів. Проти намагань втягти слов'ян у сферу німецьких культурних впливів виступив великоморавський князь Ростислав. З метою паралізувати німецьку експансію він викликав у 863 році з Візантії грецьких вчених Кирила і Мефодія і доручив їм створення писемства на слов'янській мові.

Створення слов'янського писемства в Моравії викликало рішучу протидію з боку латинського духовенства і тих німецьких кіл, що підтримували його. Зав'язалася тривала боротьба, яка велася з перемінним успіхом. Остаточна перемога була, однак, за німцями: в XI—XII ст. останні прибічники слов'янської культури були вигнані з Моравії, а слов'янські книжки, за словами літописця, „були зовсім знищені або так зіпсовані, щоб ніяким чином не можна було більше їх читати“.

В першій половині XI століття чеські князі вимушені були стати у васальну залежність від німецької імперії.

З кінця XI століття починається, а в XIII—XIV в.в. широко розвивається німецька колонізація Чехії. Вона захоплює нарешті торгівлю і промисловість усіх чеських міст. Поряд з економічним загарбанням йшло поневолення і в галузі культурній. Зокрема, цьому поневоленню нерідко допомагали чеські королі, які одружувалися з німецькими принцесами і сприяли проникненню в Чехію німецьких звичаїв і поширенню тут німецької мови. Відірвавшись від народу, вони раз-у-раз оточували себе німецькими наймитами, які грабували країну і розоряли населення.

Це онімечення країни, що набуло широких розмірів, згодом викликало реакцію з боку чеських патріотів. Виникає вороже ставлення до гнобителів. Воно знайшло яскраве відображення, наприклад, у чеській хроніці Даліміла, написаній близько 1326 року. На противагу німецькій культурі чехи посилено працюють над створенням своєї національної культури, і остання в половині XIV ст. досягає високого піднесення. В 1348 році в столиці Чехії—Празі засновано перший в середній і східній Європі університет. Виникає література чеською мовою.

На початку XV в. висувається могутня постать чеського патріота Яна Гуса. Обвинувачений католицьким духовенством в ересі, він був спалений на кострі в 1415 р. Засудження і смерть його чехи сприйняли як образу національної честі і відповіли на них так званими гуситськими війнами. В цих війнах взяв участь весь чеський народ. Особливою непримиренністю щодо німців відзначалася партія таборитів, яка об'єднувала населення сіл і містечок і очолювалася славетним чеським полководцем Яном Жіжкою. Таборити переможно громили німецькі феодально-дворянські полчища.

В результаті гуситського руху національна культура в Чехії у XV—XVI ст. значно зміцніла, і чеська мова набула значен-

ня мови державної і літературної. Але з початку XVII ст. обставини змінились. В 1526 році Чехія перейшла під владу Габсбургської династії, яка почала всіляко закріплювати німецький елемент у країні. Католицизм стало їй за енергійного помічника.

В 1620 році сталася сумна в історії Чехії битва при Білій горі. В цій битві війська німецької католицької ліги розбили чеську армію. Чеський народ втратив свою незалежність і на триста років потрапив у полон до Габсбургів.

XVII і XVIII століття—період різкого занепаду чеської національної культури. Це був найтяжчий час для чеської народності, для чеської мови і літератури. Монархія Габсбургів дедалі більше прагнула знеособити чеський народ і, наприклад, імператор Йосиф II, який мріяв про злиття населення всіх складових елементів габсбургських земель в один народ з єдиною для всіх німецькою мовою, цілком усунув чеську мову з суспільного життя і запровадив німецьку мову в усіх урядових установах, оголосивши її мовою викладання в пражському університеті, в чеських гімназіях, частково навіть і в нижчих учбових закладах. В наслідок всіх цих заходів наприкінці XVIII ст. чеська народність і чеська мова опинились перед небезпекою цілковитого зникнення.

Однак, життєва сила, властива чеському народові, і його глибокий патріотизм врятували національну справу чехів. Репресії, до яких вдалися Габсбурги, неповага до народної мови і до історичної старовини Чехії призвели не до загибелі її національної культури, а, навпаки, до блискучого відродження останньої.

Відродження почалося в семидесятих роках XVIII століття. На кінець XVIII—початок XIX ст. припадає діяльність видатного чеського вченого, „патріарха слов'янської філології“ Йосифа Добровського.

Зусиллями німецьких загарбників чеська мова була доведена до такого ступеня приниження і забуття, що Добровський, при всій своїй любові до рідного народу, все ж писав виключно по-німецьки або по-латині, бо йому не вірилося, щоб чеська мова була придатна для висловлення вищих культурних понять. Не зважаючи на це, поштовх, даний Добровським рідній науці і літературі, був настільки великим, що діяльність його можна розглядати як наріжний камінь нового чеського письменства. В дальші часи виступає на сцену ряд великих поетів і вчених—Юнгман, Шафарік, Палацький і інші. Вони створюють літературу і наукову мову, збирають і вивчають пам'ятки народного минулого, розробляють історію чеського народу.

Боротьба за звільнення від німецького гніту і будівництво національної культури ведеться в XIX ст. також і парламентським шляхом. У своїх виступах у рейхсраті чехи наполегливо обстоюють програму національно-федеративної демократичної перебудови Австрії в протидію німецькому централізмові й ідеї австро-німецького об'єднання.

Після імперіалістичної війни 1914—1918 років чехи і словаки, об'єднавшись політично, створили самостійну Чехословацьку державу, яка увінчала багатовікову, в кінцевому підсумку переможну боротьбу з німецькими загарбниками. Ця держава почала швидко зростати і незабаром досягла значного ступеня культурного розвитку.

Такий стан тривав понад двадцять років. У березні 1939 року почалися найсумніші сторінки в історії Чехословаччини. Німецький фашизм, приступивши до реалізації ідеї розбійницького нападу на слов'ян, в першу чергу обрушився на Чехословаччину. Фашисти розкололи державу на окремі частини: Чехія була приєднана до Німеччини і оголошена під німецьким „протекторатом“, Словаччину німці оголосили незалежною, але незалежність ця на ділі виявилася цілком примарною. Закарпатська Україна, яка також входила до складу Чехословаччини, захоплена була Угорщиною.

Фашистські зграї, що вдерлися в Чехословаччину, поклали кінець добробутові країни. Вони спустошили і дезорганізували її промисловість і сільське господарство. Грабуючи підкорене населення, вони систематично вивозять у Німеччину предмети першої потреби і таким чином катастрофічно знижують рівень життя в країні. Населення Чехії позбавлене тепер одягу, взуття, голодує і ледве животіє.

Здійснюючи нацистські плани винищення чеського народу і перетворення Чехословаччини у складову частину німецької імперії, фашистський уряд відбирає кращі землі в чеських і словацьких селян і віддає їх німецьким переселенцям. Як тільки в якому-небудь селі чи городку з'являються перші такі переселенці,—пише одна американська газета,—німецькі власті оголошують цей район німецьким і виганяють з нього чехів.

Трудящі Чехословаччини зазнають найжорстокішого пригноблення і експлуатації. За копійчану оплату голодні робітники вимушені працювати по дванадцять годин на день на захоплених німцями заводах і фабриках. Сотні тисяч чехословацьких робітників перекидаються в Німеччину на тяжкі примусові роботи.

Прагнучи онімечити Чехословаччину, гітлерівці всіма способами придушують її національну культуру. За особистим розпорядженням Гітлера, командування протекторату закрило прازький і всі інші університети в Чехії і Моравії. Слідом за університетами були закриті початкові школи, театри, кооперативи і всі національні організації. Приміщення закритих університетів і шкіл обертаються на казарми для загонів „СС“ і гестапо. В міських муніципалітетах і в адміністративних установах замість чехів насаджені німецькі урядовці. Майдани й вулиці Праги перейменовані й носять імена ненависних усім фашистських діячів.

Отаким той розбійницький режим, той „новий порядок“, який встановили фашистські власті в Чехословаччині. Чехословацький народ не схилив, однак, своєї голови перед Гітле-

ромі став на шлях рішучої, непримиренної боротьби з фашистськими загарбниками. В країні є ряд таємних організацій, що борються з німецькими окупантами всіма можливими засобами.

Час від часу чехи влаштовують антифашистські демонстрації. Так, наприклад, на другу річницю гітлерівської окупації робітники і молодь пройшли по вулицях Праги з гаслами: „Хай живе республіка!“, „Ми хочемо воді!“, „Геть Гітлера!“, „Агресори, геть з нашої країни!“, „Хай живе президент Чехословаччини Бенеш!“. Коли гестапівці відкрили по демонстрантах вогонь, чехи не злякались і почали співати національний гімн. „Навіть кати,—розповідає очевидець,—і ті були вражені такою силою патріотичного запалу“.

Не обмежуючись демонстраціями, населення загарбаної, але не підкореної Чехословаччини бореться з окупантами і іншими, більш радикальними засобами. Все частіше й частіше застосовуються „кампанії уповільнених темпів роботи“ і саботаж на загарбаних німцями підприємствах. Хоч славетні заводи Шкода перебувають під найретельнішим наглядом і кишать агентами гестапо, проте робітникам вдається псувати виготовлену для гармат сталь і погіршувати їх якість. Систематично застосовуються страйки на військових підприємствах, при будівництві залізниць і шосейних шляхів, влаштовуються пожежі і вибухи на фабриках і катастрофи залізничних ешелонів з німецькими солдатами і зброєю.

Гітлерівці жорстоко придушують найменші спроби протидії фашистському режимові. Нацистські окупаційні війська вживають проти чехів і словаків всяких заходів звірячого гніту і кривавого терору. Газети переповнені відомостями про арешти, ув'язнення в концентраційних таборах, катування і масові карі на смерть. Уся країна мучиться в кайданах. Німецькі військові суди, що лютують у Чехословаччині, виносять смертні вироки ще до розгляду справ обвинувачених. Репресій і страт особливо зазнає чеська інтелігенція—члени парламенту, професори, журналісти, а також командний склад чехословацької армії і керівники національної спортивної організації „Сокіл“.

Проте, хоч яких жорстоких репресій застосовують кати, вони неспроможні загасити полум'я ненависті, яке горить в серці кожного чеха. Вся країна чинить мужній опір чужоземному пануванню, і благородна рука патріота вже знищила гестапівського вбивцю—протектора Чехії і Моравії Гейдріха. В своєму мученицькому опорі чеський і словацький народи вписали в історію немало славних сторінок боротьби за волю і тепер тільки чекають, коли проб'є час для скинення гітлерівського режиму, режиму національного і соціального уярмлення, режиму культурного здицалення, злиднів і голоду.

З великим героїзмом боролась і бореться з німецькими загарбниками Польща.

Німецька агресія почала загрожувати полякам уже в найдавніший період їх історії. Так, польські князі Болеслав Хоробрий на початку XI ст. і Болеслав Кривоустий на початку XII ст. не раз успішно припиняли спроби німців загарбати польські землі.

Одною з яскравих сторінок польської історії є боротьба поляків з духовно-рицарським Тевтонським орденом. Цей орден виник на початку XII ст. у Палестині. Спочатку це була благодійна організація, яка ставила собі на меті допомогу хворим і бідним богомольцям німецького походження, що приходили вклонитися християнським святиням в Єрусалимі. Незабаром, однак, орден набув військового характеру і в такому вже військовізованому вигляді з'явився в 1228 році в Європі.

Осівши на берегах Вісли, орден широко розгорнув хижацьку діяльність, вступив в боротьбу з сусідами. Першими зазнали нападу споріднені з литовцями і латишами племена стародавніх пруссів. При підкоренні їх території німецькі пси-рицарі вперше застосували ті засоби, якими користувались і в дальшій своїй діяльності і до яких вдаються і тепер гітлерівські розбійники при завоюванні слов'янських земель: завойовуючи ту чи іншу місцевість, тевтонські рицарі будували в ній замки і міста; жителі—винищувалися або перетворювалися в рабів; з Німеччини закликалися переселенці, і завойована область примусово онімечувалася.

Скоро після появи Тевтонського ордена в Європі до нього приєднався незадовго перед тим виниклий в межах Лівонії орден мечоносців, який звався інакше Лівонським орденом. Міцний своїми зв'язками з Німеччиною і з лівонськими рицарями, Тевтонський орден швидко оволодів прибалтійськими країнами і в XIV ст. дійшов найбільшого розквіту. Перетворившись фактично на державу, він не втратив, проте, свого чернечого обличчя. Рицарі вважали, що йдуть на ворогів з мечем у руці і з хрестом у серці. Як і в попередні роки, вони давали обіцянку цнотливості, покори і бідності. Але ці обіцянки були самою лише формальністю; на ділі орден являв собою зграю кривавих насильників, які потопали в розкошах і віддавалися гульбі і розпусті.

В перші десятиріччя XIV ст. почалися сутички Тевтонського ордена з Польщею. Війна йшла з перемінним успіхом. У липні 1410 року сталася славетна битва в долині між Грюнвальдом і Танненбергом (Східна Пруссія). Під час цієї битви польсько-литовські війська разом з росіянами, українцями і білорусами завдали такого нищівного удару ордену, від якого він уже не в силі був оправитися. Минуло ще понад п'ятдесят років, і за мирним договором у Торні (1466 р.) рицарі мусили визнати себе у васальній залежності від Польщі. З цього часу, з другої половини XV ст., орден фактично перестав існувати.

Крім воєнної агресії були й інші форми німецького наступу на Польщу. До таких форм належить особливо німецька коло-

нізація польських областей. Їй частково сприяли польські князі, заможні особи і монастирі. Німецьке населення в польських містах, німецький елемент в князівських і шляхетських домах і монастирях допомагали проникненню німецьких слів у польську мову, німецького права в ділянку юридичних стосунків. Особливо поширене було в польських містах так зване німецьке або магдебургське право.

Значно посилювався німецький вплив після поділів Польщі 1772, 1793 і 1795 років, в яких Пруссія відіграла найбільш активну роль. В частинах, що відійшли до Австрії і Пруссії, урядовою мовою стала мова німецька, введені були німецькі школи, німецьке законодавство, робилися спроби зігнати з землі польське селянство; в установах польські чиновники стали замінюватися німецькими. Особливо ретельним провідником політики знищення всього польського був вершитель долі Німеччини в ХІХ ст. „залізний канцлер“ Бісмарк.

Не зважаючи, однак, на втрату державної незалежності, на вкрай несприятливі умови, в яких перебували поляки протягом всього ХІХ і на початку ХХ ст., вони повністю зберегли і продовжували успішно розвивати свою культуру. Як і чехи, в період світової війни 1914—1918 років вони зуміли поновити свою державу. В цій державі значного розвитку досягла наукова діяльність, яка ще в ХVІ ст. дала світові такого вченого, як творець нової наукової астрономії Копернік; розвивалась література, яка зберігала славні традиції Адама Міцкевича, Юлія Словацького і Сігізмунда Красінського; розвивалось також мистецтво, зокрема музика, що розробляла польський музичний стиль, основи якого ще в першій половині ХІХ ст. були закладені геніальним Шопеном.

Недовго, проте, тривало самостійне існування відродженої Польської республіки. У вересні 1939 р. німецька нацистська агресія торкнулась і Польщі. Не зважаючи на героїчну, повну високого патріотичного запалу оборону, Польща не могла захистити себе від ворога, який перевищував її і військовою технікою і людськими контингентами.

З перших же днів вторгнення німецьких військ у Польщу почалось розграбування поневоленої країни. Німці розкрали запаси харчів, відібрали в польських селян худобу, прибрали до рук надрові багатства. В результаті цього населення Польщі відчуває гостру нестачу предметів першої потреби, ходить в лахмітті і ледве животіє. Смерть від голоду стала звичайним явищем.

Всі промислові підприємства Польщі перейшли до рук гітлерівців. Загарбано також і сільське господарство. Польські селяни і робітники примусово вивозяться в Німеччину на сільськогосподарські роботи і для обслуговування німецької промисловості. Населення планомірно зганяється з своєї землі. На його місце поселяються німці, яким віддається все залишене виселенцями майно. Вже тепер в Польщі поселено кілька сот

тисяч німецьких колоністів. Взагалі ж у Польщі намічено оселити від трьох до чотирьох мільйонів німців.

В польських містах німцям відводяться кращі вулиці і квартали. Для них виділені кращі готелі, ресторани і магазини, куди полякам входить заборонено. На залізницях для німців відведені особливі вагони. В автобусах вони сідають на передні місця, яких поляки не мають права займати.

За запевненнями гітлерівських верховодів, рабське існування, приділене тепер польському народові, залишиться на віки вічні. „Не тільки теперішнє покоління поляків,—нахвалявся в кінці 1940 р. німецький намісник у Польщі Грейзінг,—але і майбутні покоління будуть працювати на німецьку імперію, бо незалежна Польща ніколи не воскресне і ні один дюйм завойованої німцями землі ніколи не буде більше належати полякам. Поляки будуть працювати як німецькі холопи“.

Польська культура викорінюється фашистами самими варварськими заходами. Польські університети закриті; закриваються також гімназії і нижчі школи: „копати картоплю,—заявляють фашистські вершители польської долі,—і підмітати вулиці можна і без освіти“. Закриті польські театри. Музеї, бібліотеки і архіви пограбовані. Заборонена навіть польська мова, не тільки в офіційних установах, але і в побуті.

Щоб привчити поляків до тієї думки, що німці—господарі в Польщі, а поляки—тільки їх слуги, фашисти запровадили для місцевих жителів особливі правила поведінки, за якими поляки мусять знімати головні убори в присутності німецьких офіцерів і урядовців, мусять давати дорогу німцям, не користуватися тротуарами і т. ін.

Зрозуміло, що населення Польщі не може засвоїти божевільне марення расистських теорій. Воно охоплене нестримною ненавистю до фашистських гнобителів і постійно чинить опір німецьким планам. Партизанський рух, саботаж німецьких воєнних заходів, нищення запасів продовольства, вибухи на заводах і катастрофи на залізницях—так відповідає польський народ на „новий порядок“, насаджуваний у Польщі фашистськими загарбниками.

Всіма антифашистськими виступами успішно керує діюча в країні „Спілка боротьби за звільнення від гітлерівців“. Ось що писала ця „Спілка“ в одній із своїх відозв у липні 1941 року: „Війна проти німецьких загарбників не кінчилась. Тепер, коли Гітлер зайнятий війною з Радянським Союзом, становище окупантів у Польщі вразливіше, ніж будьколи. Кожен повинен почувати себе як солдат на фронті і, де тільки можна, завдавати шкоди ворогові, влаштовувати вибухи, підпали, нещадно вбивати окупантів. Проти тиранів треба діяти їх же зброєю. Кожний озброєний німець—лютий ворог волі і цивілізації. Всіма засобами треба тероризувати німців, тримати їх у постійному страху за свою шкуру. Завжди і всюди бийте гітлерівців!“

Не менш енергійно звучать заклики відомої польської пись-

менниці Ванди Василевської на 1-му і 2-му Всеслов'янських мітингах у Москві.

Одним з яскравих проявів волі польського народу до скинення фашистського ярма є угода Польщі з СРСР, підписана 30 липня 1941 року. Угода намітила, між іншим, організацію на території Союзу польської армії для спільної боротьби під загальним керівництвом Верховного Командування СРСР проти німецьких загарбників.

Намагаючись зламати протидію поляків, німці із звірячою жорстокістю винищують населення Польщі: арешти, концентраційні табори, кривава розправа з мирними жителями, випалювання цілих сіл—такі засоби укріплення влади, застосовувані фашистським командуванням. Особливо жорстокі репресії вигадуються німцями щодо політичних діячів і польської інтелігенції.

Але ніяким терором не задушити антифашистського настрою в Польщі. Німецькі окупанти з усією їх військовою міццю безсилі перед проявами народної ненависті. „Ненависть до гітлерівців безмежна,—пише один польський патріот,—можна уявити собі, яка безжалісна буде з ними розправа, коли настане, нарешті, довгожданий час звільнення. А він настане. Населення Польщі знає це і чекає цього“.

4

Поряд із західнослов'янськими народами німецької агресії зазнають і південні слов'яни, що населяють Балканський півострів,—болгари, серби, хорвати, словенці. В уявленні ватажків німецького імперіалізму Балканський півострів з його природними багатствами і положенням на великому світовому шляху між Європою і Азією має бути мостом для проникнення німецького панування на Близький Схід, а звідти—в Індію й інші колоніальні країни.

Найбільш східна з південнослов'янських земель, Болгарія—країна з багатим історичним минулим. Ще в IX столітті болгарський народ прилучився, разом з прийняттям християнства з Візантії, до європейської освіченості. Тоді ж учні основоположників слов'янського письменства Кирила і Мефодія поклали початок болгарській літературі.

В X столітті Болгарія досягла високого ступеня культурного розквіту і військово-політичної могутності. В цю епоху вона мірялася силами з першорядною державою свого часу—Візантією (Грецією). Могутність Болгарії в середні віки відчували на собі і німці. Так, на початку XIII століття, під час одного з хрестоносних походів на Схід, війська болгарського царя Калояна розбили вщент під Адріанополем полчища хрестоносців, що вдерлися на Балканський півострів і склалися значною мірою з німців.

Тяжке турецьке іго, що тривало близько п'яти століть (з

1393 року), не вбило в болгарському народі прагнення до незалежності. В XIX столітті, в результаті російсько-турецької війни 1877—1878 років, з допомогою Росії, Болгарія знову дістала державну самостійність. За Сан-Стефанським мирним договором 19 лютого 1878 року Росії з Туреччиною Болгарія була поновлена у своїх основних етнічних границях як єдина держава.

Споконвічні вороги слов'ян, правителі Німеччини, зустріли в багнети відродження і об'єднання Болгарії. На скликаному з ініціативи Німеччини і Австро-Угорщини Берлінському конгресі (1878 р.) німці зажадали штучного розчленування Болгарії. Тількищо звільнена ціною крові народів Росії Болгарія була розшматована: північна Болгарія виділена була в васальне по відношенню до Туреччини напівнезалежне „Болгарське князівство“ на чолі з ставлеником Німеччини князем Олександром Баттенбергом, а південна Болгарія під назвою „Східної Румелії“ утворила автономну область Туреччини, підлеглу, як і давніше була, турецькому султанові. Македонія також залишилась під владою турків. Отака була „дружня“ послуга, зроблена німецькою правлячою верхівкою Болгарії в один з найвідповідальніших моментів її історії. Дійсність яскраво показала, хто справжній друг і хто запеклий ворог болгарського народу.

В тому ж 1878 році Австро-Угорщина, підтримана Німеччиною, „тимчасово“ окупувала сербські землі Боснію і Герцеговіну і почала нацьковувати сербів на болгар, сварити між собою ці два народи, близькі один до одного своєю культурою й історичною долею.

В 1885 році болгарський народ, всупереч підступам німецьких володарів, об'єднався знову в єдину державу. Не маючи цього разу можливості прямо перешкодити з'єднанню, отже, зміцненню Болгарії, німці вдалися до побічних ворожих щодо Болгарії заходів: вони примусили в 1885 році таємного австрійського агента сербського короля Мілана Обреновича віроломно напасти на Болгарію, і коли цей крок не дав особливих наслідків завдяки героїчному захистові болгарами своєї батьківщини, правителі Німеччини посадили в 1887 році на болгарський царський престол німецького принца з династії Кобургів—Фердинанда. Забезпечивши собі таку могутню агентуру в самому серці Болгарії і вдаючи з себе друзів Болгарії, правителі Німеччини і Австро-Угорщини завдали дуже багато лиха болгарському народові. Так, вони не раз зривали спроби об'єднання південних слов'ян, що намічалися наприкінці XIX і на початку XX століття, для відсічі нахабному німецькому господарюванню на Балканах (наприклад, так званий „Балканський Союз“ 1912 р.), не раз провокували воєнні сутички між Болгарією і Сербією, вперто сіяли у верхніх шарах Болгарії ворожнечу і недовір'я до братнього російського народу, народу-визволителя.

В 1915 році зрадницькі вищі кола Болгарії втягли її в першу світову війну на боці Німеччини й Австро-Угорщини. Відомо,

якими незчисленними жертвами заплатив болгарський народ за цю війну, що він вів в інтересах німецького імперіалізму. Сотні тисяч загублених і знедолених (150 тисяч чоловік вбитими, 300 тисяч—пораненими); надсильні репарації державам Антанти в сумі 2,25 мільярди золотих франків; безплатна передача країн Антанти і її союзникам цінної сировини (худоби, вугілля і т. ін.); втрата кількох областей (Македонія і Фракія були поділені в основному між Югославією і Грецією, Добруджа залишилась під владою Румунії і т. ін.); втрата виходу в Егейське море в наслідок переходу до Греції порту Деде-Агач,—такі були сумні наслідки спровокованої правлячою верхівкою Німеччини участі Болгарії в першій світовій війні, зради болгарськими урядовими колами справжніх інтересів і прагнень свого народу.

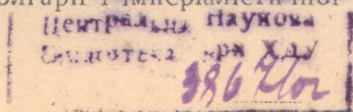
Однак, в народних масах Болгарії ця політика її уряду ніколи не користувалася визнанням. В глибинах болгарського народу завжди жило і досі живе прагнення до спілки з слов'янськими народами, до припинення самозгубної підтримки болгарським урядом злочинної політики німецького імперіалізму. За кожної нагоди цей настрій болгарських народних мас яскраво виявлявся. Так, у вересні 1918 року болгарський народ, пограбований, виснажений, знекровлений, спрямував зброю проти свого німецького „союзника“ і його болгарських васалів, прогнав царя Фердинанда і оголосив Болгарію селянською республікою.

На величезне лихо для болгарського народу, дальші умови його існування не дозволили закріпити цю можливість звільнитися від німецької згубної „дружби“, можливість, що була накреслювалася. Послані німецьким урядом дивізії розгромили війська болгарських повстанців (так зване Владайське повстання 1918 р.).

Коли в Німеччині прийшли до влади фашисти (1933 р.), вони зробили болгарський народ жертвою підлої, ворожої слов'янству політики. Використовуючи ревізійністські прагнення післявоєнної Болгарії, граючи на її бажанні повернути собі відібрані землі (Македонія, Добруджа), гітлерівська Німеччина повела традиційну політику нацьковування слов'янських народів один на одного. Обіцяючи Болгарії повернути Македонію і інші відірвані від неї Антантаю на користь Югославії області, фашистська Німеччина в той же час обіцяла і Югославії гарантувати її територіальну цілість, охоронити її від болгарських ревізійністських зазіхань. Частину Македонії, що належала Греції, Німеччина обіцяла одночасно як Болгарії, так і Югославії.

Граючи на труднощах, створених Версальською системою для переможеної Болгарії, гітлерівці опутали її економічно і політично, відкололи від інших балканських країн, втягнули в орбіту своєї загарбницької політики.

Знову нав'язаний болгарському народові штучний „союз“ правлячих сфер Болгарії і імперіалістичної Німеччини мав для

слов'янства в цілому і особливо для самого болгарського народу надзвичайно сумні наслідки.

Дозволивши німецько-фашистським ордам зайняти Болгарію, продажні її правителі завдали удару Югославії в спину. Всупереч одностайно виявленому бажанню болгарського народу скласти угоду про взаємну допомогу з СРСР, теперішні болгарські правителі не тільки не виконали цієї волі народу, а, навпаки, всякими засобами підштовхували і підштовхують його на війну з Радянським Союзом.

Риючи яму слов'янським народам, сучасні болгарські правителі-запроданці штовхають у цю яму передусім свій власний народ.

Угодовство перед фашистськими правителями Німеччини позбавило Болгарію будьякої політичної самостійності. Гітлерівці з властивим їм нахабством почали повністю визначати в своїх інтересах як зовнішню, так і внутрішню політику Болгарії.

Під тиском гітлерівської зграї Болгарія без явної причини оголосила війну Англії і США. Репресіями, підкупам, обдурюванням власті женуть болгарські військові частини в Сербію і Грецію для придушення партизанського руху, що там розгорнувся. Не задовольняючись цим, Гітлер настирливо вимагає від Болгарії воєнного виступу проти СРСР. І коли болгарський уряд до цього часу не вступає формально у війну проти СРСР, то тільки через незмінну популярність СРСР в широких колах болгарського народу і з побоювання, що в країні в разі війни з СРСР відкриється внутрішній фронт. Лише страх перед своїм власним народом зупиняє зрадницький уряд Болгарії від прямої участі у війні проти Радянського Союзу.

Під тиском фашистських хазяїв болгарські власті зате вдаються до всяких провокацій і ворожих вихваток проти нашої країни. На це було вказано болгарському урядові в спеціальній ноті Наркомзаксправ від 19-IX 1941 р. Характерно, що болгарські власті приховали від свого народу це подання радянського уряду, яке викриває перетворення Болгарії в воєнний плацдарм гітлерівської Німеччини для ворожих дій проти СРСР: публікація радянської ноти в болгарській пресі була заборонена.

Гітлерівці зробили болгарський уряд своїм слухняним знаряддям і в галузі внутрішньої політики. Вони підпорядкували своєму контролю болгарську пресу, школу, науку, мистецтво. На їх вимогу кращі представники болгарської інтелігенції, що наслідуються виступати на захист болгарської національної політики і культури, ув'язнюються в тюрмах і концтаборах.

Методи гестапо знаходять собі в Болгарії дедалі ширше застосування. Проводяться чистки „неблагонадійних“ в армії і установах, масові арешти, „воєнні суди“ і навіть нечувані досі в країні публічні покарання на смерть. Болгарські правителі і їх німецько-фашистські хазяї аж із шкури пнуться, аби лише „гітлеризувати“ Болгарію.

Особливо посилювся фашистський наступ на Болгарію після холопської поїздки на поклін до Гітлера болгарського царя Бориса і після „реорганізації“ болгарського кабінету Філова. Вся діяльність „оновленого“ уряду проходить під знаком посилення репресій і форсованого включення Болгарії в гітлерівський „новий порядок“. Якщо Філов ще в січні говорив про те, що він не збирається, мовляв, зробити Болгарію „фашистською і націонал-соціалістською“, то в декларації свого нового кабінету він, вже не соромлячись, заявляє про необхідність у внутрішній політиці „наслідувати приклад великих союзників“ і тим самим офіційно визнає курс на фашизацію Болгарії („Правда“ за 26-IV 1942 р., с. 4).

Самогубний „союз“ з гітлерівцями привів Болгарію до втрати самостійності і в галузі економіки. Гітлерівці викачують з країни продовольство, викликаючи цим голод і вимирання населення. Вони захопили і використовують у своїх цілях більшу частину промислових підприємств країни.

Фактичні окупанти Болгарії, гітлерівці оголосили похід проти національної культури болгарського народу, проти його стародавніх історичних традицій. Вони всіляко намагаються насаджувати в країні свою нацистську „культуру“. Вивчення в болгарських школах ряду загальноосвітніх дисциплін замінено посиленням викладання німецької мови. З цього приводу один софійський вчитель заявив іноземному кореспондентові з гіркою іронією: „Раби мусять знати мову своїх панів, інакше вони не зможуть підкорятися“. „Союзники“ вимагають від болгарських властей закриття кооперативних читалень, які так любить болгарське селянство. Свою вимогу гітлерівці обґрунтовують тим, що, багато читаючи, „селянин починає багато думати“.

Але болгарський народ не може не думати, і він думає. І думи ці далеко не на користь як німецьким загарбникам, так і зрадницькому урядові Болгарії, який торгує життям, майном і честю свого народу, який безсоромно кує для нього рабські кайдани.

В поточній пресі не раз повідомлялось про антифашистські заворушення в народних масах Болгарії. В її селах зростає широкий рух проти реквізиції харчів для гітлерівської Німеччини. Обурене селянство утворює озброєні загони для боротьби з суцільним пограбуванням і одвертим терором властей. Серед робітників і інтелігенції поширюється рух за проведення страйків, актів саботажу, диверсій на заводах і фабриках, катастроф на залізницях і т. ін.—з метою скинення ненависного ярма німецько-фашистської зграї і її болгарської агентури.

Серед мас все ширше і глибше вкорінюється свідомість необхідності змести антинародну, запроданську верхівку і поновити природні зв'язки болгарського народу—політичні, економічні, культурні—із спорідненими і близькими своєю історичною долею вільнолюбними слов'янськими народами, зокрема з великим російським народом. Не дивно, що Всеслов'янський мі-

тинг у Москві в серпні 1941 року знайшов гарячий відгук в широких колах населення Болгарії. Трансляцію мітингу з Москви слухали в Болгарії всюди. Про нього дізналась переважна більшість болгарського народу. Після мітингу на стінах будинків в столиці Болгарії—Софії нерідко з'являлись написи: „Гітлер—спільний ворог слов'янських народів“, „Геть підлих авантюристів з Болгарії!“, „Приєднаймо свої зусилля до священної боротьби Радянського народу!“, „Хай живе перемога Червоної Армії над гітлерівськими полчищами!“. Немає сумніву, що так само палко вітали народні маси Болгарії і другий Всеслов'янський мітинг у Москві, не зважаючи на посилення терору німецьких і болгарських властей.

Ідея єдиного слов'янського фронту, прийнята болгарськими народними масами з ентузіазмом, в урядових болгарських колах, природно, зустрічає шалену протидію. Так, в офіційному органі болгарського уряду „Днес“ надрукована була стаття, автор якої, якийсь Петро Ніколов, у своєму угодстві перед окупантами і в своєму страху перед всеслов'янським демократичним фронтом дійшов до того, що надумав заперечувати самий факт існування слов'янства. Автор, зокрема, заявив, що ні Болгарія, ні Росія не є слов'янськими країнами. Ця нахабна стаття була зутрінута в Болгарії загальним обуренням. Болгарські читачі відповіли на неї демонстративним відмовленням від передплати газети „Днес“, а представник вільної Болгарії на Всеслов'янському мітингу 1941 року в Москві доктор Стоянов затарував перед усім світом ганебну вихватку болгарського офіціоза.

Так розгортався і розгортається нахабний натиск на болгарський народ з боку німецьких хижаків. Одначе, в незрівнянно більшій мірі розгорталась і розгортається сила внутрішнього опору болгарського народу проти агресії німецьких загарбників. Весь хід історії і сучасного життя Болгарії говорить за те, що настане такий день, коли розумний, чесний і хоробрий болгарський народ змете з свого шляху криваву фашистську гадину, розрахується з своїми німецькими гнобителями і їх болгарськими посіпаками, відновить тісне єднання з іншими слов'янськими народами, з народами героїчного Радянського Союзу.

5

Під знаком боротьби, відсічі хижацьким прагненням німецьких загарбників розвивалась історія і другої слов'янської держави, розташованої на Балканах,—Югославії. На її землі зазирають також італійські і угорські імперіалісти, які мріють про округлення своїх територій коштом цієї країни.

Югославія—єдина держава кількох близько споріднених між собою південнослов'янських народів: сербського, хорватського і словенського. Вона утворилась в 1918 році, після першої світової війни, але кожний з народів, що ввійшов до її складу, до того часу встиг пройти довгий і славний історичний шлях.

Так, сербська держава виникла в глибокій давнині. Європейська цивілізація укріпилася в Сербії в IX столітті. Тоді, між іншим, покладено було початок сербській літературі з кирилівською, як у болгар і східних слов'ян, системою письма.

Західна частина Балканського півострова, ближче до Адріатичного моря, споконвіку заселена племенем хорватів. Здавна існувала, поряд з сербською, окрема хорватська держава, яка вже в X віці досягла значного розвитку. Хорватія, на відміну від Сербії, попала в сферу впливу західноєвропейської освіченості. Культурний рубіж між Сходом і Заходом, Візантією і Римом пройшов якраз по території сербів і хорватів: у сербів виробився східноєвропейський тип цивілізації, у хорватів—західноєвропейський; серби прийняли православну віру з Візантії, хорвати—католицьку з Рима; серби користуються кирилівською азбукою, хорвати додержувались в X—XIII ст. ст. азбуки глаголичної, пізніше, аж до нашого часу,—латинки.

Забувати ці й інші особливості культури хорватів, що виробилися в процесі їх історичного шляху, було б невірно. Саме цієї крайності допускалися сербські шовіністи—пансербісти. Але було б не менш помилково, подібно до німецько-фашистських учених і хорватських шовіністів, перебільшувати риси відмінності, ігнорувати близьку племінну і мовну спорідненість сербів і хорватів.

На початку XII століття під натиском Італії (власне—Венеції) і особливо Угорщини, хорватське королівство вимушене було об'єднатися з Угорщиною на началах державної унії. З того часу Хорватією почали правити угорські королі, які вважалися в той же час і хорватськими. Наслідком цього було майже 400-річне панування угорців, або мадьярів, у Хорватії. Угорські королі роздавали пільги і привілеї як угорцям, так і німцям, що оселялися переважно в містах Хорватії і прибирали до своїх рук торгівлю, промисловість, вигідні землі і підприємства.

Після битви при Мохачі в 1526 році, в якій угорці були розбиті турками, „угорська корона“ перейшла до австрійського імператора Фердинанда I Габсбурга. Німецько-австрійські власті застосовували до хорватів ще більш жорстоку політику опієчнення. В 1784 році австрійський імператор Йосиф II ввів у Хорватії німецьку мову як обов'язкову в офіційних справах.

Не зважаючи на засилля італійців, угорців і німців, в землях, населених хорватами, здавна (X—XI ст. ст.) міцно розвивалась національна культура рідною мовою. Особливим розквітом, починаючи з епохи Відродження (з XV—XVI ст. ст.), відзначалась література приморської області—Далмації, відома під назвою дубровницької літератури.

Аж до війни 1914—1918 р.р. Хорватія входила до складу Австро-Угорської імперії як одна з земель „угорської корони“. В 30—40 роках XIX століття в боротьбі з засиллям угорців

народився і зміцнів у Хорватії так званий „іллїрійський“ рух*), який мав на меті об'єднання сербів і хорватів на основі єдиної літературної мови і інших спільних особливостей культури. Політичне об'єднання сербів і хорватів сталося тільки в 1918 р., із створенням Югославії.

Власне Сербія в своєму історичному минулому нараховує багато яскравих сторінок. Щодо цього особливо знаменним був період XII—XIV століть. З 70 років XIV століття починається тяжка багатовікова боротьба сербського народу проти турецького іґа. В битві на Косовому полі в 1389 році серби були наголову розбиті турками, не зважаючи на героїчну хоробрість сербського війська. Області Сербії одна за одною втрачають свою самостійність. Лише Чорногорія, захищена горами, до кінця не піддається турецькому завоюванню. Вільнолюбний сербський народ вже в роки турецького іґа організує загони партизанів для протидії гнобителям. Суворий час боротьби за волю батьківщини породжує чудовий народний сербський епос.

Початок XIX століття відзначився рядом повстань сербського народу проти Туреччини, які нарешті привели до відновлення, при сприянні Росії, сербської держави, спочатку васальної щодо Туреччини (1817—1878), а далі—за Сан-Стефанським російсько-турецьким мирним договором 1878 року—незалежної.

Як і в Болгарії, місце вигнаних панів—турків у звільненій Сербії намагалися захопити нові володарі—цього разу з німців. Рішенням Берлінського конгресу частина сербських земель, у тому числі Боснія і Герцеговіна, була тимчасово окупована, при допомозі Німеччини, Австрії. Німецька і австрійська дипломатія прагнула посіяти ворожнечу між сербами і хорватами. В той же час німці неодноразово нацьковували Сербію на Болгарію, Сербію на Угорщину. Як і в Болгарії, німці організували свою агентуру в урядових кодах Сербії, в самому сербському королівському домі.

В 1908 році Австро-Угорщина, замість того, щоб звільнити тимчасово зайняті нею у 1878 році сербські землі—Боснію і Герцеговіну, остаточно приєднує їх до своїх володінь. Утиски окупантів приводять до опору. В серпні 1914 року в місті Сараєво був убитий австрійський ерцгерцог Фердинанд. „Сараєвський постріл“ став приводом для нападу Австро-Угорщини на Сербію і для початку першої світової війни 1914—1918 р.р. Захопивши Сербію, австро-німецькі війська нестримно спустошували і грабували країну. З безприкладною мужністю боровся сербський народ з загарбниками.

Винятково тяжкі страждання припали третьому слов'янському народові, що ввійшов більшою своєю частиною до складу Югославії—словенцям. Вони живуть на південно-східних схилах Альпійських гір і на північно-східному узбережжі Адріатичного

*) Іллірія—стародавня назва північно-західної частини Балканського півострова.

моря Словенців нараховують всього близько 2 мільйонів чоловік.

В половині першого тисячоліття нашої ери словенський народ займав набагато ширші простори на захід і північ, але протягом дальших віків був поступово відтиснутий німцями і італійцями.

Під тиском зажерливих сусідів словенці рано втратили політичну самостійність. Наприкінці VIII століття вони підпали під владу німецьких феодалів. З 1282 і по 1918 рік основні словенські землі перебували під гнітом монархії Габсбургів. В останні десятиліття перед першою світовою війною територія словенців була поділена між Італією і Австро-Угорщиною. Війна 1914—1918 р.р. не принесла словенцям національного об'єднання: за Версальською угодою словенський народ був розчленований між трьома державами: Югославією (понад 1 мільйон чоловік), Італією (понад півмільйона) і Австрією (близько 100 тисяч чоловік). Хоч більша частина словенців і об'єдналася політично з двома іншими народами Югославії, близькими походженням, мовою і культурою, однак, словенці не дістали тут автономії. В наслідок насильницького приєднання в 1939 році Австрії до Німеччини словенці колишньої австрійської провінції Карінтії опинились безпосередньо під владою німецького фашизму.

Не зважаючи на вкрай несприятливі умови багатовікового політичного і економічного пригнічення з боку німців і італійців, словенці спромоглися створити високу і своєрідну національну культуру. Найдавнішою пам'яткою їх письменства є „Фрейзінгенські уривки“, що належать до X століття, писані латинкою. Це одна з найдавніших писемних пам'яток і всього слов'янства. В епоху Відродження і Реформації (XV—XVI ст. ст.) словенський народ збагатився рядом пам'яток, писаних словенською мовою, близькою до народної.

В XIX столітті енергійний і обдарований словенський народ дав багатьох видатних письменників (Прешерн, Грегорчич) і вчених (наприклад, видатні лінгвісти Міклошич, Облак і інші). У словенців досягли високого розвитку мистецтва—музика, театр, архітектура, малярство, скульптура.

Політика жорстокої денационалізації словенців, привілеї німецьким і італійським колоністам, примушення споконвічного населення емігрувати і т. ін.—мали лише частковий успіх. Хоч у Карінтії і Штірії, колись суцільно заселених словенцями, німцям вдалося довести словенське населення до одної третини, проте в Крайні, основній словенській області, словенське населення становило ще недавно 94⁰/₁₀₀. Крайна—фортеця словенської народності.

В 1918 році, після розгрому Німеччини і Австро-Угорщини в першій світовій війні, Сербія, Хорватія і більша частина Словенії були об'єднані в єдиній державі—Югославії. Однак, навіяна і всіляко підтримувана урядом Німеччини, сербська шовіністична політика (уряд Пашіча) перешкодила внутрішньому

об'єднанню слов'янських народів, що входять до складу Югославії.

Прийшовши до влади, італ'янський і потім німецький фашизм поставив собі метою випробуваними методами шантажу, підкупу, лицемірних обіцянок і т. ін. вносити розклад у життя народів Югославії, протидіяти спробам їх об'єднання. Так, коли у 1937—1939 роках опозиційні партії Югославії під впливом антифашистського руху об'єднались в народний блок для боротьби за перетворення Югославії у федеративну державу на основі рівноправності трьох її націй,—цей народний блок зустрів шалену протидію від тодішнього югославського уряду на чолі з реакціонером, німецьким агентом Стоядіновічем. Орієнтуючись на фашистську Німеччину і Італію, уряд Стоядіновіча обстоював централістську пансербську систему. Цілком зрозуміло, в ім'я чого це робилося: політика миру, рівноправності націй, демократії не відповідала планам Гітлера і Муссоліні. Реакційний уряд запроданця Стоядіновіча зметений був народом у лютому 1939 року, а в серпні того ж року новим урядом Цветковіча під тиском народних мас підписана була сербохорватська угода, яка намітила основи внутрішньої єдності Югославії. Так провалилася спроба фашистських агресорів прибрати до рук югославський уряд тим же підступним „мирним“ засобом, за допомогою якого він оволодів болгарським урядом, примусивши його „добровільно“ служити своїм руйнацьким цілям.

Атаки німецької і італ'янської фашистської дипломатії на югославський коаліційний уряд Цветковіча з метою примусити його відмовитися від політики нейтралітету Югославії у світовій війні тривали з дедалі більшою нахабністю. Дипломатичний і економічний тиск, прямі загрози фашистів мали очевидний успіх: уряд Цветковіча 25 березня 1941 р. підписав акт про приєднання Югославії до держав пресловутої фашистської „осі“. Однак, не так легко було справитися з масами вільнолюбних народів Югославії. Зрадницький уряд Цветковіча, подібно до попереднього, був зметений силою народного обурення.

Новий югославський уряд поставив своїм найпершим завданням збереження нейтралітету, підтримання миру. 5 квітня 1941 року укладений був договір про дружбу і ненапад між Радянським Союзом і Югославією. Вся політика нового югославського уряду свідчила про його мирні наміри. Вона зустріла визнання як у свого народу, так і в інших країнах. Але це було зовсім не те, чого потребували фашистські верховоди. Гітлер припустив тільки такий уряд, який був би його агентурою. Тому він вирішив зразково „покарати“ Югославію за її небажання бути рабою німецького фашизму. Він оточив Югославію. Це було легко зробити після капітуляції перед Гітлером Угорщини і Румунії і, особливо, через зрадництво правлячих сфер Болгарії

які віддали свою країну, щоб вона була плацдармом для удару в спину братній Югославії.

Розбійницький напад фашистських армій на Югославію стався в квітні 1941 року. Полчища німецького фашизму, спільно з італіянськими і угорськими військами, вдерлися в Югославію в кількох напрямках. Боротьба була нерівна, з величезною технічною і стратегічною перевагою на боці ворога. Сербі билися з справжнім героїзмом.

Пбрізнені частини югославської армії чинили фашистам одчайдушний опір. Невдовзі, однак, був захоплений Белград, столиця Югославії, зруйнований варварським бомбардуванням. Взяті були майже одночасно Загреб, столиця Хорватії, і Любляна, столиця Словенії. Під фашистською п'ятою опинилася вся країна.

Негайно після воєнного розгрому і окупації Югославії чудова слов'янська країна була розшматована фашистськими хижаками і їх васалами. Сербію і північну частину Словенії окупувала сама Німеччина; південна частина Словенії, Далмація і Чорногорія загарбані були італійцями, Бачка і Банат—Угорщиною, більша частина Македонії—Болгарією. Хорватія виділена була загарбниками в особливу, нібито „вільну“ область. Ганебну комедію „незалежності“ в підкореній Хорватії доручено було грати хорватським фашистам, так званим „уштам“ на чолі із зрадником „прем'єр-міністром“ Павелічем.

Зруйнування промисловості, організоване грабування продовольчих ресурсів, без будьякого врахування потреб окупованих країн, голодування народних мас, надмірна рабська праця, епідемії, злидні і кінець кінцем вимирання—така картина економічного життя Югославії під гнітом гітлерівської Німеччини і її васалів.

Одночасно відбувається і найжорстокіше політичне придушення населення Югославії. Німецькі фашисти поставили собі мету—знищити сербський, хорватський і словенський народи. Сотні тисяч патріотів німці заганяють у концентраційні табори, карають на смерть, вивозять у Німеччину на тяжку роботу. Тільки у „вільній“ Хорватії і в Боснії окупантами вбито і замордовано близько 350 тисяч чоловік, спалено понад 300 тисяч житлових будинків.

Населенню Югославії, як і інших балканських країн, фашисти готують повне національне знеосіблення, ліквідацію стародавньої культури, знищення побутових особливостей, придушення прагнення мас до життя, волі, розвитку.

Проте, тяжкі іспитання, що випали народам Югославії, аж ніяк не зламали їх мужності, бажання боротися за визволення. Славні своїм героїчним минулим, наполегливі в боротьбі з поневолювачами, вони зовсім не миряться з долею, яку приготувала їм розбійницька зграя Німеччини і її прихвостні, а також зрадники з власного середовища. Широка хвиля повстань, диверсій і, особливо, партизанських виступів охопила всю країну.

Великі партизанські загони, що діють на території Югославії, облягають багато міст і районів, масами знищують окупантів. Патріоти руйнують все, що використовується чи може бути використане окупантами: заводи, копальні, залізничні шляхи і станції, мости, арсенали із зброєю і амуніцією, бензиносховища і т. ін.

Тепер боротьба партизанів Сербії, Хорватії і Словенії проти поневолювачів розгортається з кожним днем все ширше і міцніше. Вона чимраз більше стає подібною до війни регулярних військ. Окремі партизанські загони налагодили між собою зв'язок і взаємодію, об'єдналися по суті в народну армію. Вони здобули собі сучасну зброю аж до гармат, танків і навіть авіації.

Німцям-окупантам і їх прихвостням доводиться знову завоювати країну, гублячи в цих воєнних діях все нові дивізії. Партизанам вдалося ліквідувати владу окупантів у ряді районів (переважно гірськолісних) Сербії, Чорногорії, Боснії, Герцеговіни, Хорватії. На більшій частині залізничних маршрутів відсутній правильний рух. Поїзди ходять тільки вдень і то під охороною бронепоездів і бетонних укріплень з гарматами на вузлових станціях. І все такі сотні вагонів і паровозів знищуються. Могутній вибух народної війни розгортається з нестримною силою.

У своїй самовідданій боротьбі за визволення батьківщини спід фашистського ярма партизани Югославії керуються прикладом Червоної Армії і славних радянських партизанів, утворюючи з ними єдиний дійовий фронт слов'янства проти його вікових поневолювачів. „Хай полум'я всенародної війни слов'янства,—закликають представники Всеслов'янського комітету у своїй квітневій відозві 1942 року,—зіллється з Великою вітчизняною війною радянського народу і героїчною війною партизанів Югославії! Хай запалає полум'я всенародної партизанської боротьби від Неві і Дніпра до Адріатичного моря!“

Ніякі насильства і репресії неспроможні залякати югославських патріотів. Найширшою популярністю користуються серед них промови їх представників на Всеслов'янських мітингах у Москві, які закликали вести нещадну боротьбу проти фашистських орд. Широкий відгук у серцях югославів знайшла промова на другому Всеслов'янському мітингу сербського громадського діяча професора Б. Масларіча, який говорив про необхідність ще більш посилити партизанську війну і цим допомогти героїчній Червоній Армії перетворити 1942 рік у рік остаточного розгрому гітлерівської армії і гітлерівської Німеччини.

З свого боку, законний уряд Югославії, який знаходиться тепер у Лондоні, робить все можливе для боротьби за життя і волю своєї країни. Він уклав угоду з урядом СРСР про спільну боротьбу проти фашизму. Угода з могутнім Радянським Союзом зміцнює героїчний опір південнослов'янських народів, живить в них надію на швидке звільнення від варварського іга фашизму.

Після розгрому Чехословаччини, Польщі і Югославії, після поневолення „союзної“ Болгарії фашистські хижакі обернули свою зброю проти Союзу РСР, блискучий розвиток культури якого, швидке зростання промисловості і сільського господарства, міць Червоної Армії викликають у них серйозні побоювання. Вони добре розуміють, що поки не буде зламаний могутній Радянський Союз, де головну масу населення становлять східні слов'яни, тобто росіяни, українці і білоруси, доти не можна серйозно говорити про повне поневолення будьякого слов'янського народу.

Німецька агресія проти східних слов'ян вперше виявилася ще на світанку їх державності. Так, коли в 1018 році польський князь Болеслав Хоробрий пішов походом на Київ, до складу його військ входили німецькі і угорські загони. Армія Болеслава взяла Київ, але завдяки народному повстанню, яке спалахнуло проти окупантів, місто було звільнене і загарбники були вигнані з ганьбою.

Невдало закінчилися спроби німців і угорців пізніше, у XIII столітті, підкорити Галицько-Волинське князівство—пізніші західні області України. В 1237 році рицарі німецького Тевтонського ордена рушили на завоювання Галицько-Волинського князівства і вже взяли були Дорогичин на Волині. Однак, у дальшому 1238 році галицький князь Данило Романович, що вславився перед тим переможною боротьбою з угорськими загарбниками, вибив німців з Дорогичина, розбив рицарів і взяв у полон значну частину їх армії разом з її ватажком.

Ще більш впертою і тривалою була боротьба з німецькими рицарями на Півночі. Підкоривши протягом XII ст. роз'єднані прибалтійські племена, німецькі війська почали нападати і на сусідні руські міста, спустошувати їх і руйнувати. На захист цих міст виступили Новгород і Псков. Вони не один раз завдавали німцям нищівних ударів.

Особливо пам'ятним є так зване „Льодове побоїще“ 5 квітня 1242 року на льоду Чудського озера—битва між німецькими рицарями, з одного боку, і військами новгородського князя Олександра Невського, з другого. Німецькі рицарі зібрали величезні, як на той час, сили. До бою вони стали заковані в залізну броню, застосовували свій звичайний, добре випробований метод—побудування клином. Мета цього побудування, названого руськими літописцями „свиною“, полягала в тому, щоб розтяти ворожі сили на дві частини, ослабити і деморалізувати їх. Однак, Олександр Невський, добре обізнаний з тактикою рицарів, розташував своє військо так, що німці, зіткнувшись з росіянами, опинились у мішку. Воїни Олександра вдарили на німців з флангів, а сам Олександр з добірною дружиною зайшов у тил і притиснув німецьку „свиню“ до високого скелястого берега озера. Цілий день точилася січа. Надвечір росіяни зім'яли противника і розбили його вщент. Дуже багато

рицарів було перебито, інші знайшли собі могили у водах озера, бо лід місцями був тонкий, і німці, закуті з ніг до голови в залізо, провалювались у воду і йшли на дно. Карл Маркс у „Хронологічних виписках“ відзначив цю блискучу перемогу росіян такими словами: „1242. Олександр Невський виступає проти німецьких рицарів, розбиває їх на льоду Чудського озера, так що пройдисвіти (die Lutrascii) були остаточно відкинуті від російського кордону“. („Архив Маркса и Энгельса“, т. V, М., Госполитиздат, 1938, с. 344).

Боротьба новгородців, особливо псковичів, з німецькими рицарями не припинялась у другій половині XIII і в XIV ст. На початку XV ст., у 1410 році росіяни, українці і білоруси, що входили до складу війська литовського князя Вітовта і польського князя Ягайла, разом з литовцями і поляками завдали рішучої поразки Тевтонському ордену в славетній битві при Грюнвальді і Танненбергу. Особливо відзначились у цій битві смоленські полки, які витримали шалену атаку німців і створили перелом у битві. Надвечір війська німців були цілком розгромлені. Був убитий сам магістр (голова) Тевтонського ордена і з ним велика кількість знатних рицарів. Цей розгром дуже підірвав сили і значення ордена.

Напади лівонських рицарів на новгородські і псковські землі тривали в XV і XVI ст. ст., поки, нарешті, в другій половині XVI ст. не спалахнула між Росією і Лівонським орденом війна, яка закінчилася його загибеллю. Зазнавши ряд поразок, втративши Нарву, Юр'їв (перейменований німцями в Дерпт), Марієнбург і інші міста, Лівонський орден у 1561 році мусив припинити своє самостійне існування. Володіння його ввійшли до складу сусідніх держав: частина відійшла до Польщі, частина—до Швеції, частина—до Данії. „Нещастя наше було не за горами,—писали потім лівонські літописці,—ми через нашу легковажність викликали і почали війну“.

В XVI—XVII ст., коли Україна вела національно-визвольну війну проти польської шляхти, на боці шляхти проти повсталих мас українського народу не раз воювали німецькі наймані загони. Особливо багато німців билось проти військ Богдана Хмельницького. Українські повстанці громили німецьких авантюристів, які зазіхали на волю і незалежність народу заради наживи, можливості грабувати мирне беззахисне населення.

Натиск на східнослов'янські народи німецькі агресори здійснювали не тільки прямими збройними нападами. Вони прагнули поневолити слов'ян також шляхом економічної експансії, колонізації і шляхом проникнення в правлячі і бюрократичні кола. Так, в XV і дальших століттях у містах України і Білорусії корінне населення експлуатувалося не лише польською шляхтою, але і німецькими купцями і промисловцями.

Одним з яскравих прикладів прагнення німців підпорядкувати собі політичне і культурне життя російського народу є часи біронівщини, а також німецьке засилля в Петербурзькій Акаде-

мії Наук у XVIII віці, яке викликало енергійну відсіч з боку геніального російського вченого М. В. Ломоносова.

В другій половині XVIII століття Росія втягнута була у так звану „Семилітню війну“ з Пруссією (1756—1762 р.р.) Хоч на чолі прусської армії стояв король Фрідріх II, який вважався в той час найвидатнішим полководцем у Європі, росіяни завдавали пруссакам поразки за поразкою, били їх при Гросс-Егерсдорфі, Цорндорфі, Кунерсдорфі і, нарешті, в 1760 році взяли столицю Пруссії Берлін.

Під час вітчизняної війни 1812 р. прусський корпус, що входив до складу армії Наполеона, вдерся був у Білорусію. Пруссакки придушували селянські повстання, грабували населення, руйнували країну, але невдовзі загинули, поділивши безславну долю наполеонівських полчищ.

У війні 1914—1918 р.р. російські війська не раз трошили хвалені армії Вільгельма II—в битвах під Гумбіненом, під Варшавою, під Праснишем. У червні 1916 року наші війська завдали об'єднаним австро-німецьким силам великої поразки, відомої під назвою Брусіловського прориву. Надзвичайний успіх армій, очолюваних талановитим російським генералом Брусіловим, полегшив становище англійців і французів на західному фронті і створив передумови для розгрому Німеччини і її союзників у результаті першої світової війни.

Після Великої Жовтневої соціалістичної революції німецькі імперіалісти вирішили надолжити свої невдачі на фронтах світової війни коштом молодих, ще не зміцнілих у воєнному відношенні радянських республік.

В лютому 1918 року німці вирушили з півмільйонною армією на Ленінград, в Білорусію і на Україну для того, щоб пограбувати їх і, поваливши радянську владу, підкорити нашу батьківщину, відновити на ній владу поміщиків і капіталістів.

Не зважаючи на героїчну відсіч Червоної Армії, що саме тоді зароджувалась, і партизанів, німцям вдалося тимчасово зайняти Псков і деякі інші російські міста, більшу частину Білорусії, Крим, Україну. Німці в захоплених місцевостях винищували населення, грабували хліб, харчі, худобу і інше майно, вивозили вугілля, метали тощо.

Вірні своїй хижацькій політиці розділення, випробуваній у ряді інших країн, німецькі агресори намагалися спертися на сепаратистські буржуазно-націоналістичні елементи на Україні і в Білорусії. Так, на Україні вони з метою поневолення українського народу робили спроби використати зрадницький уряд Центральної ради, замінивши його згодом маріонеточним „гетьманським“ урядом колишнього царського генерала, великого поміщика і німецького шпигуна Павла Скоропадського. Наслідки отакої „самостійності“ були надзвичайно тяжкі для українського народу. Вони були в свій час яскраво змальовані товаришем Сталіним: „Безліч принижень і іспитань, пережитих Україною за час австро-німецької окупації, зруйнування робітни-

чих і селянських організацій, цілковитий розлад промисловості і залізничного діла, шибениці і розстріли—кому не відомі ці звичайні картини „самостійності“ України під егідою імперіалістів Заходу“ (Сталин, Статті и речи об Украине, 1936, с. с. 67—68).

На заклик Леніна і Сталіна навесні 1918 р. почалася визвольна вітчизняна війна проти ганебного німецького іґа, не менш тяжкого, ніж колишнє татарське іґо. Пліч-о-пліч з молодію Червоною Армією, проти поневолювачів піднявся весь народ: робітники, селяни, трудова інтелігенція. По всій Україні і в окупованій частині Білорусії пронеслася могутня хвиля партизанських повстань, страйків робітників на промислових підприємствах і залізницях, селянських повстань. Окупанти робили спроби придушити народну війну нещадним терором, кидали на повсталих дивізію за дивізією, але цим лише роздували полум'я народного гніву проти ненависних загарбників.

Влітку 1918 року з'явилися очевидні ознаки розкладу в австро-угорських і німецьких військах. 25 червня австро-угорський посол у Києві доносив своєму уряду про випадки відмовлення битися проти народу навіть серед найнадійніших німецьких військових частин. Підкреслювалося співчуття до повстанських елементів з боку слов'янських, особливо західноукраїнських частин австро-угорської армії. Частини німецької армії, що їх перекидали із східного фронту на західний, розносили ці настрої по країні. В листопаді 1918 року в Німеччині відбулася революція. Так авантюра німецької вояччини лише прискорила загибель Германської імперії.

17 листопада 1918 року постановою ЦК ВКП(б) і Раднаркому була утворена Реввоенрада південного фронту на чолі з товаришем Сталіним. Товариші Ворошилов і Артем очолили тимчасовий робітниче-селянський уряд України. Наприкінці листопада Червона Армія почала наступ для допомоги братньому українському народові, для скинення ненависного ярма окупантів і буржуазних націоналістів. Нищівних ударів завдавали німецьким військам червоноармійські полки під командуванням Щорса, Боженка і інших народних героїв. Партизанські загони обеззброювали німців і гнали їх за межі України і Білорусії. Безладно, в паніці німецькі війська почали відступати з окупованої країни, яка обернулася для них на „сувору снігову пустелю“. Німецькій армії в 1918 році судилася сумна і ганебна доля армії Наполеона. На початок 1919 року Україна і Білорусія були звільнені від знахабнелих банд німецьких хижаків.

Захопивши владу, розбійницька зґрая, що зветься урядом гітлерівської Німеччини, почала готувати „хрестовий похід“ проти східнослов'янських народів, які щасливо живуть і мирно будують нове життя в тісному братньому співробітництві з іншими народами великого Радянського Союзу. Напад на СРСР Гітлер розглядав як продовження старої німецької агресії на Схід. „Слідами тевтонських рицарів вперед на Схід!“, волав він у своїй маячній книжці „Моя боротьба“.

22 червня 1941 року Гітлер віроломно напав на Радянський Союз. Легкість, з якою німецьким фашистам вдалося розправитися з іншими європейськими народами, навіяла Гітлерові божевільну думку поневолити СРСР. Він розраховував пройти по Союзові „блискавичним“ тріумфальним маршем. Але, починаючи нову агресію проти нас, фашисти не врахували уроків історії і жорстоко помилились у своїх планах. Червона Армія завдає загарбникам нищівних ударів на фронті, наші доблесні партизани систематично руйнують їх тил. Тимчасове загарбання радянських земель дістається фашистським арміям дорогою ціною.

Після розгрому німців на підступах до Москви, після славних операцій під Тихвіном, під Калініном, Волоколамськом, Можайськом і багатьма іншими пунктами розвіявся міф про непереможність гітлерівських армій. Недалекий той день, коли фашистські орди під натиском могутніх лав Червоної Армії, стікаючи кров'ю, покотяться на захід, за священні кордони нашої батьківщини.

Вторгнення фашистських окупантів на територію СРСР супроводжується страхітливими фактами грабежу, мерзотного насильства, знущань і масових вбивств, які чинять гітлерівські війська над мирним населенням. Величезна кількість відповідних фактів зібрана в нотах товариша Молотова від 6 січня і 27 квітня 1942 року, які пролунали грізним обвинувальним актом проти гітлерівської Німеччини.

В тимчасово окупованих районах Радянського Союзу фашистські бандити зруйнували і спалили десятки міст, тисячі сіл і селищ. У загарбаних містах і селах фашистські мародери відбирають у населення всі продовольчі запаси, хатні речі, одягу, білизну, взуття, при чому найменша спроба оборонити набуте своєю працею майно призводить до кривавих репресій.

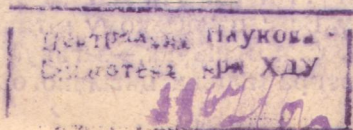
Скрізь, де тільки на радянській території з'являються фашистські війська, встановлюється режим найжорстокішої експлуатації, безправ'я і сваволі щодо беззахисного цивільного населення. Під загрозою мордування, розстрілів і голодної смерті гітлерівці примушують населення безплатно виконувати різні тяжкі роботи, в тому числі і роботи воєнного характеру. В ряді випадків після виконання цих робіт тих, що працювали, для збереження тайни піддають поголовному розстрілові. В окупованих районах фашистські розбійники нерідко практикують масові вбивства радянських громадян, мерзотні насильства над жінками і дівчатами. Страшним злочином фашистського командування є також винищування радянських військовополонених і використання мирного населення як прикриття для німецьких військ під час боїв.

Ріки крові мирних радянських громадян течуть на шляхах грабіжницької армії Гітлера. „Тільки за вісім місяців війни,— говорив на другому Всеслов'янському мітингові відомий український драматург О. Є. Корнійчук,— загинуло від рук німецьких окупантів понад півтора мільйони цивільного населення України“.

У своїй злobie проти вільнолюбних народів СРСР фашисто-бузувіри систематично руйнують пам'ятники російської, української, білоруської і інших національних культур. Особливо лютість виявляють фашистські виродки тоді, коли під могутніми ударами Червоної Армії їм доводиться залишати загарбні області. Весь світ був глибоко обурений вандалізмом фашистських недолюдків у Ясній Полянi, де народився, жив і створив свої геніальні твори Лев Толстой. У місті Кліні гітлерівці розгромили і розграбували будинок-музей великого російського композитора П. І. Чайковського. Відступаючи з Істри, фашистські варвари висадили в повітря видатний історичний пам'ятник російського народу—старовинний монастир, відомий назвою Нового Єрусалима. На Україні, в м. Каневі фашисти осквернили могилу і зруйнували пам'ятник великого українського поета Тараса Шевченка. Під Можайськом вони спалили історичне село Бородіно і знищили експонати бородінського музею.

Народи СРСР добре пам'ятають, як їх предки били агресорів. І на цей раз, коли антигітлерівський фронт об'єднав вільнолюбні країни на чолі з народами наймогутніших держав світу—Радянського Союзу, Великобританії і Сполучених Штатів Америки,—фашистських загарбників чекає остаточний розгром і їх жде повне знищення. Але на сьогодні фашистський звір залишається сильний і небезпечний. Він шалено рветься на родючі лани Придніштя і Кубані, прагне захопити Кавказ, вийти на береги Волги. Над нашою батьківщиною нависла серйозна загроза. Радянський фронт і тил, кожний захисник свободи і цивілізації повинен виконати свій бойовий і трудовий обов'язок, щоб спарити ворога і завдати йому нищівного удару.

В майбутньому розгромі підлих німецьких агресорів і союзників велика роль припадає слов'янським народам, які прийняли на себе особливо тяжкі удари німецьких гнобителів в минулому і приймають їх тепер. І ось в цей час вирішальні битви всі сили мужніх, вільнолюбних слов'ян повинні бути кинуті на священну народну війну проти зухвалих поневолювачів. Вирішне слово у цих битвах скаже доблесна Червона Армія, натхнена, як відзначає товариш Сталін, мужніми образами наших великих предків—Олександра Невського, Дмитрія Донського, Кузьми Мініна, Дмитрія Пожарського, Олександра Суворова, Михайла Кутузова. Слов'янство, що піднялося на рішучий бій проти гітлеризму, героїчна Червона Армія і її могутні союзники здійснять свою велику місію, розтрощать німецько-фашистські полчища і звільнять народи світу від розбійницької агресії гітлерівської Німеччини.

сто
кра
бли
тог
рб
и
ер
ь
ам
й
шис
ько
орич
ею.
ре
в у
ерж
тг
гр
ір
Пр
ере
а. Р
іза
5 сп
і
при
лів
льні
и к
вачі
Армі
аши
ког
ров
й б
вник
тсь
і гі

